

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN MADDE BAĞIMLILIĞI KONUSUNDA BİLGİ, TUTUM VE DAVRANIŞ DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ (ERZURUM ÖRNEĞİ)

İbrahim GÜMÜŞ (*)

Murat KURT (**)

Derya GÜNAY ERMURAT (***)

Esra FEYATÖRBAY (****)

Özet

Araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin madde bağımlılığı konusundaki bilgi, tutum ve davranışlarını belirlemektir. Araştırmanın evrenini, Erzurum il merkezinde bir genel lise-de okuyan 876 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise çalışmaya gönüllü katılan aynı lisenin 93 öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın bulguları ilgili literatürü incelemesi ve bu literatüre dayalı olarak madde bağımlılığı sorunu ve çözüm önerilerine ilişkin katılımcılara uygulanan anketten elde edilen veriler aracılığıyla toplanmıştır. Bu öğrencilerin %45.16'sı kız, %54.83'ü erkektir. %43'ünün 15-16 yaşlarında, %57'sinin ise 17-18 yaşlarında olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonucunda katılımcı öğrencilerin %25.80'inin sigara, %12.90'ı alkol ve %6.45'inin uyuşturucu kullandığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Madde, bağımlılık, madde bağımlılığı

Determining the Level of Knowledge, Attitude And Behavior of the Students in High School in the Subject of Drug Addiction (The Case of Erzurum)

Abstract

The aim of the study has determined the status of substance abuse, high school students' knowledge and their opinions about drug addiction. The research is made in high school that has 876 students in Erzurum. Research has been done on 93 students who participated in the study voluntarily in same high school. The findings of the research literature and the literature review and suggestions for solution of the problem of substance abuse on the basis of data obtained through questionnaires administered to the participants were collected. 45.16% of these students is girls, 54.83% of these students is men. 43% of participants' age range was 15-16 and 57% of participants' age range was 17-18. In the study, data were obtained by applying the substance abuse survey. 25.80% of the students participated in the study's used cigarette, %12.90 of them used alcohol and %6.45 of them had drug addiction.

Key Words: Substance, dependency, substance abuse.

*) Yrd. Doç.Dr. Atatürk Üniversitesi K. K. E.Fakültesi (e-posta: igumus@atauni.edu.tr)

**) Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (e-posta: muratkurt60@hotmail.com)

***) Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (e-posta: gunayder@hotmail.com)

****) Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (e-posta: esra-f.orbay@hotmail.com)

Giriş

Alkol ve madde kullanım bozuklukları, kişide fiziksel, ruhsal ve toplumsal sorunlara yol açabilen süregelen bir rahatsızlık durumudur. Vücudun hemen her organını etkileyerek önemli sağlık problemlerine neden olabilir (Güleç ve Köroğlu, 1997).

Son yıllarda, alkol ve madde kullanımını, giderek artan orada ülkemizin gündemine gelmeye başlamıştır. Sokak aralarında uyuşturucu madde kullanımından hayatını kaybeden gençlerin sayısının her geçen gün artması, sorunu sosyolojik olarak incelemeyi zorunlu kılmıştır. Yapılan son araştırmalar ülkemizde uyuşturucu madde kullanım yaşının 13'lere kadar düştüğüne işaret etmektedir. Bu durum bile tek başına uyuşturucunun ne kadar önemli ve tedbir alınması gereken bir tehlike olduğunu göstermektedir (Kaçakçılıkla Mücadele Daire Başkanlığı, 2003).

Madde kullanımının yaygınlığını ruhsal-toplumsal etkenler, kentleşme, sanayileşme, göç etkileyebilirken; bu durum da toplumları tıbbi, ekonomik, hukuksal ve toplumsal yönlerden etkilemektedir (Gilvarry, 2000; Ögel ve Ark., 1998).

Madde bağımlılığı, ülkemizde son yıllarda özellikle lise öğrencileri arasında yaygınlaşmakta olup, okul kapılarında bekleyen madde satıcılarının, gençleri tuzaklarına düşürebilmek için her yola başvurdukları bilinmektedir. Gençler arasında ise ilk başta merakla başlayan madde kullanımı, sonraları bağımlılık halini almaktadır. Böylece madde kullanmaya alışan kişi, madde bulabilmek için çeşitli suçlara yönelmekte ve yuvarlandığı bataklığa okul arkadaşlarını da sürüklemektedir.

Belirli dozda alındığı zaman;

1. Kişinin sinir sistemini etkileyen,
2. Akli, fiziki ve psikolojik dengesini bozan,
3. Fert ve toplum içinde ekonomik ve sosyal çöküntüye neden olan,
4. Alışkanlık ve bağımlılık yapan,
5. Kanunların kullanılmasını, bulundurulmasını ve satışını yasakladığı narkotik ve psikotrop maddelere “bağımlık yapan maddeler” denir (Kaçakçılıkla Mücadele Daire Başkanlığı, 2003).

Bağımlılık yapan maddelerin değişik tanımları da yapılmıştır. WHO'nun (Dünya Sağlık Örgütü) tanımına göre, “önüne geçilmez gereksinme yahut arzu, kullanıldığı miktarı artırma eğilimi, ruhsal, fiziksel bağımlılık hali oluşturan maddelerdir” (İçli, 999). Bu açıklama doğrultusunda bağımlılık, kişinin kullandığı maddeyi bırakmak istemesi, bu amaçla çeşitli çabalara girmesine karşın bırakamaması; bırakma çabaları sırasında yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması ya da zararlarını bilmesine karşın madde kullanmaya devam etmesi ve kullanmak gereksinim hissettiği maddenin dozunu devamlı artırmak zorunda kalmasıdır (Çelik, 2006). Maddelerden söz edildiğinde, ilk akla gelen bağımlılıktır. Çünkü maddelerin en belirgin özelliği, bağımlılık yapmasıdır (Booth, 1997).

Bütün dünyada sıklığı artan madde kullanımının ve bağımlılığının yaygınlığı ülkemizde de günden güne artmaktadır. Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği, Türkiye'nin uyuş-

turucu konusundaki ilk karşılaştırmalı araştırması niteliğini de taşıyan, İstanbul'un 15 ilçesindeki 43 okulda, 104 sınıfta eğitim gören 3168 lise 2. sınıf öğrencisi ile yapılan bir araştırmanın sonuçlarında:

1. tütün kullanımının 2004 yılında 2001'e göre % 72.7, alkol kullanımının da % 17.6 oranında düştüğü,

2. esrar kullanımının 2001 yılına göre %75 artış gösterdiği,

3. uçucu madde kullanımının % 40.5, yeşil reçete ile satılan yatıştırıcı hap kullanımının % 15.8, uyuşturucu hap kullanımının % 18.46, sentetik hap kullanımının % 28.75, eroin kullanımının % 100 artış gösterdiği,

4. madde kullanımının erkeklerde kızlara göre daha yaygın olduğu ancak son yıllarda kızlarda da artış kaydedildiği,

5. en kolay bulunabilen zararlı maddenin 2001'de uçucu maddeler iken, 2004'te esrar olduğu, 6. bulunabilirliği en fazla olan maddenin de sentetik hap olan ecstasy olduğu kaydedilmiştir.

Birçok ülkede gençler arasında sigara, alkol ve diğer maddelerin kullanımı, kazalar, intihar, şiddet, istenmeyen gebelikler, cinsel yolla bulaşan hastalık riskini artırmaktadır. Günümüzde dünyada sigara, kullanılan maddeler arasında en yaygın olanıdır. Sigara alışkanlığı çoğunlukla adölesan dönemde başlamaktadır (<http://www.who.int>). Dünya genelinde 300 milyon genç sigara bağımlısıdır ve her beş sigara kullanıcısından biri 13-15 yaşları arasındadır. Dünya genelinde günde 80.000-100.000 arası çocuk sigara kullanmaya başlamaktadır. Adölesan yaşlarda sigara kullanmaya başlayan gençlerin %50'si 15- 20 yıl boyunca sigara içmeye devam etmektedir (http://www.wpro.who.int/media_centre/fact_sheets/fs, 2005). Türkiye'de madde bağımlılığı sorununun diğer Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri ile kıyaslandığında düşük düzeyde olduğu söylenebilir. Ancak artış hızı önemli boyutlardadır. Gençler madde bağımlılığı açısından risk altındaki gruptur. Özellikle ergenlik dönemindeki gençler bu konuda daha hassastır (Karadağ, 1981).

Yapılan bu araştırmaların gösterdiği önemli bir diğer sonuç da madde bağımlılığı ile kişilik bozuklukları arasında bir ilişkinin olduğudur. Ergenlik dönemi, kişilik olgusunun tanımlandığı ve madde ile ilk karşılaşmaların sıklıkla meydana geldiği bir dönem olarak son derece önemlidir (Şahin, 2007).

Sağlık Bakanlığı Ruh Sağlığı Daire Başkanlığı tarafından 1992-1995 yılları arasında 24 ilde lise dengi okulları arasında 12781 kişilik bir grupta yapılan çalışmada sigara içme prevalansı %20,1 olarak belirlenmiştir. Bu öğrencilerin %67.6'sı erkek ve %32.4'ü kızdır. Öğrencilerin %88.2'sinin sigaraya 16 yaşından önce başladığı da aynı çalışmanın sonucunda ortaya konmuştur (Rakel, 1995).

İnsanların ruhsal yaşantılarını etkileyen ve fiziksel olarak değişiklikler oluşturan maddelerin kullanılması insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanlar bu maddeleri tarih boyunca farklı şekillerde ve çok farklı amaçlarla kullanmışlardır (Karadağ,1981). Bağımlılık yapan maddelerin tarihçesi, uzmanlarca "binlerce yıl", insanlık tarihi denli eski" sözcükle riyle tanımlanmaktadır. Afyon, esrar, kokain ve maskelin gibi doğal kaynaklı maddelerin

kullanımı, tarih öncesi devirlere uzanmaktadır. Bitkisel kökenli tüm bu maddeler, ağrı kesici, keyif verici, hastalıkları iyileştirici ve ruhi durumu değiştirme amacıyla kullanılmıştır (Söylemezoğlu, 1997).

Haşhaşın günümüzden beş bin yıl önce Sümerler tarafından yetiştirildiğine ilişkin bazı kanıtlar vardır. Çözülen Sümer tabletlerinde, haşhaşla ilgili kelimelere rastlanmıştır. Bu tabletlerde yer alan “gil” kelimesi, haşhaştan elde edilen, öksürüğü ve karın ağrılarını kesmek için kullanılan ilaç anlamına gelmektedir. Türkiye’de bazı bölgelerimizde hala afyon sütüne “gil” denilmektedir (Songar, 1974).

Aile Araştırma Kurumu (1997) tarafından, 1996 yılında Bakırköy Akıl Vakfına yaptırılan ve genelde insanların bağımlılık yapan maddeleri neden kullandıklarını belirlemeyi amaçlayan anket çalışmasında, bağımlılıkların;

- %68’inde ailevi sorunların,
- %74.2’inde arkadaş etkisinin,
- %69.8’inde çevre etkisinin,
- %63.9’unda merak,
- %71.1’inde sorunlar ile başa çıkmak,
- %68.8’inde zayıf iradeli olmak,
- %40.2’inde yasalara karşı koymak,
- %44.8’inde ise toplum dışına itilmek, madde kullanımında en önemli etkenler olarak belirlenmiştir.

Kişinin bağımlılık yapan maddeleri kullanmaya başlamasında, ailesinin önemli bir rolü vardır. Öyle ki insanın sevmek, sevilmek, kendisi ve başkaları için değerli olmak gibi önemli gereksinimleri vardır. Sağlıklı bir kişilik gelişmesi için kişinin daha çocuk iken, aile içerisinde bu gereksinimlerinin doyurulması ve ilerde bu gereksinimleri kendi kendine giderebilme yeteneğinin gelişmesine olanak sağlanması gerekir (Şahin, 2007).

Çeşitli araştırmalar, ergenin madde kullanımı ve bağımlılığında genel risk etkenlerini tanımlamaktadır. Bunlar içerisinde akran ile ilgili etkenler, ebeveyn ile ilgili etkenler, bireysel ve biyolojik etkenler ve toplumsal/kültürel etkenler sayılabilir. Ergen gelişiminde akran etkileri önemli bir role sahip olduğundan, özellikle maddeyi deneme açısından çok önemli rol oynar. Ergenin içinde bulunduğu akran grubunun madde kullanması veya madde kullanımına yönelik tutumları, ergenin akranları ile kurduğu yoğun yakınlık ve akranlarının madde kullanımına ve tutumlarına ilişkin algısı, akran ile ilgili risk etkenleri arasındadır. Ergenin içinde bulunduğu akran grubunda madde kullanılıyor olması öncelikle, ergenin madde kullanımını kabullenmesine, sonrasında da denemesine yol açmaktadır (Köknel, 1998; Kulaksızoğlu, 1999).

Çocukların her gün karşı karşıya kaldıkları anne ve babanın tutum, davranış ve ilişki biçimlerinin; onların eğitiminde çok önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Aile ilişkileri, çocuklar için davranış biçimleri ve insan ilişkilerinin öğrenildiği bir sahne oluşturmaktadır. Madde kullanımı konusunda da, benzer mekanizma işlenmekte olup; çocuklar, anne

babanın maddeler konusundaki tutum ve davranışlarını gözlemlemekte ve benzer şeyleri uygulamaktadır.

Toplumda, anne - baba başta olmak üzere, öğretmenler ve diğer etkili yetişkinlerin madde kullanımı konusundaki tutum ve davranışları; çocuk ve gençler için çoğu kez kavram karmaşası yaratmaktadır. Çocuk ve gençler, zararlı etkisi kesin olarak kanıtlanmış olan sigara ve alkol gibi maddelerin, neden erişkinler tarafından kullanıldıklarını tam olarak kavrayamamakta; kendilerinin de bu ve buna benzer maddeleri kullanabileceği düşüncesi oluşmaktadır. Anne - babalar her ne kadar çocuk ve gençleri bağımlılık yapan maddeler konusunda uyarsa da; kendi sergiledikleri davranış modelleri, mantıklı uyarılardan çok daha etkin olmaktadır. Bu nedenlerle anne - babaların, kendilerinin kullanımı konusundaki tutum ve davranışlarının nasıl olduğunu irdelemeleri gerekir. Örneğin alkol, sigara, ilaç kullanımı konularında bu maddeleri kullanma nedenleri, sıklıkları, bu maddelere gereksinimleri, kullanıp bırakma, bu alandaki güçlük ve zayıflıkları gibi özelliklerin hepsi önem taşımaktadır.

Yöntem

Araştırmanın evrenini, Erzurum il merkezinde araştırma yapmak için etik kurallara uygun olarak seçilen genel bir lisede okuyan 876 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise çalışmaya gönüllü katılan aynı lisenin 93 öğrencisi oluşturmaktadır.

Uygulamadan önce öğrencilere anketin içten ve doğru bir şekilde cevaplandırılması için yönerge okunmuş, uygulamanın amacı hakkında açıklama ve kısa bir ön görüşme yapılmıştır. Öğrencilerin anketi özgür ve tarafsız olarak yanıtlaması için anketlere isim ve okul numarası yazılmaması istenmiştir. Veri toplama aracı olarak öğrencilerin demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerinin belirlenmesi, bağımlılık yapıcı madde kullanım davranışları, bağımlılık yapıcı madde kullanmaya teşvik eden etkenler, ailede bağımlılık yapıcı madde kullanımını belirlemek amacı ile açık uçlu ve çoktan seçmeli soru içeren anket formu kullanılmıştır.

Bu araştırmada tarama modelinden yararlanılmıştır. Betimsel tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Balci, 1995). Araştırmanın bulguları ilgili literatür incelemesi ve bu literatüre dayalı olarak madde bağımlılığı sorunu ve çözüm önerilerine ilişkin katılımcılara uygulanan anketten elde edilen veriler aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin analizinde Excel programından yararlanılmıştır. Bu çalışma, tanımlayıcı tipte bir epidemiyolojik araştırmadır.

Öğrencilerin bazı sosyo-demografik özellikleri, okul hayatı, anne-babalarının öğrenim durumu, çalışma durumu, aile bireylerinin sigara-alkol kullanımı, öğrencilerin sigara-alkol kullanımı, madde bağımlılığı hakkındaki bilgileri, görüşleri ve davranışlarına ilişkin değişkenler araştırmanın değişkenlerini oluşturmuştur. Veriler Aralık ayının ikinci haftasında toplanmış ve Aralık ayının son haftasında SPSS programı 16.0 versiyonu ile analiz edilmiştir.

Lise öğrencilerinin bağımlılık yapıcı madde kullanım davranışlarını belirlemeyi amaçlayan anket çalışmasına, Erzurum'da bir genel lisede öğrenim gören 876 öğrenci arasından basit rasgele örneklem yöntemi ile 93 denek seçilmiştir. Bunlardan 42'si kız, 51'i erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Yapılan basit rasgele örneklem seçimine göre araştırmamızın evrenini oluştururken, örneklem büyüklüğüne göre bu liseden her sınıf düzeyinde alınabilecek öğrenci sayısı belirlenmiştir.

Araştırmada deneklerin madde kullanımını etkilediğini düşündüğümüz cinsiyet, yaş, ailede bağımlılık yapıcı madde kullanım durumu, yaşanılan yer, anne-babanın eğitim durumları ve meslekleri, ailenin aylık gelir düzeyinin bağımlılık yapıcı maddelerden olan sigara, alkol, esrar, eroin, kokain, morfin vb. maddelerin nerelerden temin ettikleri, gençlere göre bağımlılık yapıcı madde kullanmaya başlatan etken ya da etkenlerin neler oldukları, gençlerin ailelerinin bağımlılık yapıcı madde kullanıp kullanmadıkları, gençlerin kendilerinde anne ya da babalarında psikolojik bir rahatsızlığın olup olmadığı ve bu alt parametrelerin kişilerin madde kullanımını nasıl etkilediği incelenmek istenmiştir. Deneklerin hepsi araştırmanın yürütülmesinde istekli olmuşlar ve örneklem grubunun tamamı üzerinde çalışılmıştır.

Anket formu, öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini, madde bağımlılığını ve madde bağımlılığı yapan maddeleri tanıma durumlarını, madde kullanma durumlarını ve madde bağımlılığı ile ilgili eğitim alma durumlarını, madde bağımlılığı ile ilgili bilgi düzeylerini belirlemeyi amaçlayan 37 sorudan oluşmuştur.

Bulgular

Araştırma sonucunda katılımcı öğrencilerin %25.80'inin sigara, %12.90'ı alkol ve %6.45'inin uyuşturucu kullandığı belirlenmiştir. Ankete katılan öğrencilerin anne ve babanın madde kullanımının (sigara, alkol, ectasy, baly, sakinleştirici, uyuşturucu, esrar) gençler üzerinde etkisinin araştırıldığı bu çalışmada veriler üç ana başlık altında analiz edilmiştir.

- 1-Sosyo-demografik özellikler,
- 2-Ebeveynlerin madde kullanım durumları,
- 3-Gençlerin madde kullanım durumları ve madde kullanımını etkileyen faktörler.

1. Öğrencilerin Sosyo-demografik özellikler: Tablo 1'de öğrencilerin Sosyo- demografik özelliklerinin dağılımları verilmiştir.

Tablo 1: Öğrencilerin Sosyo-demografik Özelliklerinin Dağılımı

Özellikler		Frekans	%
Cinsiyet	Kadın	42	45.16
	Erkek	51	54.83
Yaş	15	29	31.18
	16	11	11.82
	17	45	48.38
	18	7	7.52
Babanın öğrenim durumu	İlkokul	28	30.10
	Ortaokul	18	19.35
	Lise	32	34.40
	Üniversite	15	16.12
Annemi öğrenim durumu	İlkokul	51	54.83
	Ortaokul	19	20.43
	Lise	21	22.58
	Üniversite	2	2.15
Toplam		93	100.00

Çalışmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerine göre dağılımı verilen tablo 1'in incelenmesi sonucu öğrencilerin anne ve babalarının %79'unun ilkökul, %17'sinin yüksekokul mezunu, yaşlarının da 15 ile 18 arasında olduğu görülür.

2. Ebeveynlerin madde kullanım durumları: Çalışmaya katılan öğrencilerin ailelerinde madde kullanım durumu ile ilgili bulgular tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2'nin incelenmesi ile öğrenci ailelerinin %33.33'ü (31) sigara, % 16.12'si (15) alkol, %21.50'si (20) alkol ve sigara ve %1.07'si (1) uyuşturucu kullanmakta oldukları, % 27.95'i ise hiç birisini de kullanmadıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 2: Çalışmaya Katılan Öğrencilerin Ailelerinde Madde Kullanım Durumu

Özellikler	f	%
Sigara	31	33.33
Alkol	15	16.12
Sigara ve alkol	20	21.50
Uyuşturucu	1	1.07
Hiçbiri	26	27.95
Toplam	93	100.00

3. Gençlerin madde kullanım durumları ve madde kullanımını etkileyen faktörler: çalışmaya katılan öğrencilerin madde kullanma durumlarına ilişkin bulgular tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3: Çalışmaya Katılan Öğrencilerin Madde Kullanma Durumları Özellikle

Özellikler		f	%
Sigara kullanma durumu	Evet	24	25.80
	Hayır	69	74.19
Alkol kullanma durumu	Evet	12	12.90
	Hayır	81	87.09
Uyuşturucu kullanma durumu	Evet	6	6.45
	Hayır	87	93.54
Toplam		93	100.0

Tablo 3’de görüldüğü gibi çalışmaya katılan öğrencilerin %25.80’i (24) sigara, %12.90’ı (12) alkol, %6.45’i (6) ise uyuşturucu kullandığını ifade etmiştir.

4. Çalışmaya katılan öğrencilerin sigara kullanma durumuna ilişkin bulgular tablo 4’te verilmiştir.

Tablo. 4 Çalışmaya Katılan Öğrencilerden Sigara Kullananlar İle İlgili Özellikler

Özellikler		f	%
Günde içilen sigara sayısı	Günde 1 tane	8	33.33
	Günde 2-10 tane	7	29.16
	Günde 11-19 tane	4	16.66
	Günde 20 ve üzeri	5	20.83
Sigaraya başlama yaşı	10 yaş öncesi	2	8.33
	11-12 yaş	8	33.33
	13-14 yaş	5	20.83
	15-16 yaş	8	33.33
	17 ve üzeri	1	4.16
Sigaraya başlama nedenleri	Denemek	5	20.83
	Ailenin etkisi	2	8.33
	Arkadaş çevresi	8	33.33
	Sıkıntılardan kurtulmak	5	20.83
	Diğer nedenler	4	16.66
Toplam		24	100.0

Tablo 4’de görüldüğü gibi çalışmaya katılan öğrencilerin % 20.83’ü bir günde 20 adet ve üzeri sigara içtiklerini söylemişlerdir. Sigaraya başlama yaşının 10’lu yaşlara kadar düştüğü görülmektedir. Sigaraya başlama nedeninin %33.33’ünü (8) en çok arkadaş çevresi olduğu görülmektedir. Ailelerinin etkisi ise %8.33 (2) olduğu anlaşılmıştır.

5. Çalışmaya katılan öğrencilerin madde bağımlılığına ilişkin tutumları ile ilgili bulgular tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo. 5 Çalışmaya Katılan Öğrencilerin Madde Bağımlılığı İle İlgili Tutumları.

Özellikler		f	%
Ruhsal bağımlılık fiziksel bağımlılıkla karşılaştırıldığında daha önemsiz midir?	Evet	21	22.58
	Hayır	60	64.51
	Yanıt yok	12	19.90
İnsanlar isterse uyuşturucu madde kullanımını kontrol edebilir mi?	Evet	54	58.06
	Hayır	26	27.95
	Yanıt yok	13	13.97
Esrarın sinir sistemi ve akciğerler üstünde istenmeyen etkileri var mıdır?	Evet	70	75.26
	Hayır	16	17.20
	Yanıt yok	7	7.52
Esrar içmek araba kullanmayı etkiler mi?	Evet	68	73.11
	Hayır	14	15.05
	Yanıt yok	11	11.82
Kokain bağımlılık yapar mı?	Evet	66	70.96
	Hayır	18	19.35
	Yanıt yok	9	9.67
Bali ve tiner gibi yapıştırıcı kullanmak zararlı mıdır?	Evet	61	65.59
	Hayır	22	23.65
	Yanıt yok	10	10.75
Eroin saldırgan davranışlara yol açar mı?	Evet	63	67.74
	Hayır	25	26.88
	Yanıt yok	5	5.37
Ectasy bağımlılık yapar mı?	Evet	62	66.66
	Hayır	18	19.35
	Yanıt yok	13	13.97
Uyuşturucu maddelerin etkilerinin neler olduğunu merak ediyor musunuz?	Evet	31	36.55
	Hayır	58	62.36
	Yanıt yok	4	4.30
Toplam		93	100.0

Tablo 5'te görüldüğü gibi, çalışmaya katılan öğrencilerin madde bağımlılığına ilişkin tutumları ile ilgili sorulan 10 soruya verilen cevapların genellikle yeterli olmasa da, olumlu görüş beyan etmektedirler. Uyuşturucu maddelerin etkilerinin neler olduğunu merak ediyor musunuz sorusuna %62.36'sı (58) hayır cevabı vermiştir. İnsanlar isterlerse uyuşturucu madde kullanımı kontrol edebilir mi sorusuna %58.06'sı (54) evet kontrol edebilir demiştir.

6. Çalışmaya katılan öğrencilerin alkolün zararları konusundaki düşünceleri ile ilgili bilgiler tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Çalışmaya Katılan Öğrencilerin Alkolün Zararları Konusundaki Düşünceleri

Özellikler		f	%
Alkolün zararları	Siroz	33	35.48
	Kalp damar hastalıkları	12	12.90
	Sosyal sorunlar	20	21.50
	Zararı yok	9	9.67
	Cevap yok	19	20.43
Toplam		93	100.0

Tablo 6'nın incelenmesi ile çalışmaya katılan öğrencilerin alkolün zararları konusundaki düşünceleri sorulmuş; %9.67'i (9) zararı yok demiş, %20.43'ü (19) cevap vermemiş, %35.48'i (33) siroza neden olur demiş, %12.90'ı (12) kalp damar hastalıklarına sebep olur demiş, % 21.50'si (20) ise sosyal sorunların ana kaynağını oluşturur demiştir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, madde bağımlılığı artan bir hızla tüm dünyaya zarar vermeye devam etmektedir. Türkiye'de madde bağımlılığı 1990'lı yıllarda yeterince önemsenmezken 2000'li yıllarda tehlikeli boyutlara ulaştığı gözlenmiştir. Madde kullanımı ve bağımlılığı sorunu son yıllarda Türkiye'de, Avrupa Ülkeleri ve ABD'ye göre daha düşük oranda olduğu, buna karşılık madde kullanım sıklığının giderek arttığı görülmüştür. Türkiye'de lise öğrencilerinin madde kullanım oranlarının, diğer ülkelerde belirtilenlere göre daha düşük olduğu bulunmuştur (Taşçı ve Ark., 2005).

Artık, maddeler tüm gençlerin meraklarını uyandırmaktadır. Bunun nedeni medya, arkadaş çevresi, ailenin davranışları vb. gibi etkenlerdir. Özellikle genç nüfusa sahip olan ülkemiz, bu maddelerle içten çökertilmeye çalışılmakta ve terör örgütlerinin amaçlarını gerçekleştirmesine, bölücü faaliyetlerini yapmalarına temel hazırlanmaktadır.

İncelenen tezler ve yapılan araştırmalarda, özellikle okullarda lise öğrencilerine yönelik sağlık bilgisi ders kitabında madde bağımlılığı konusunda bilgilerin olduğu; ancak, madde kullanımı ve bağımlılığının giderek yaygınlaşmasının verilen eğitimin yetersiz

olduğunu gösterdiği saptanmıştır. Ülkemizde madde kullanımı ve bağımlılığını önlemek amacıyla Sağlık Bakanlığı bünyesinde kurulan çeşitli merkezlerin olduğu, bu merkezlerin madde kullanımı ve bağımlılığını önlemek için etkili olduğu; ancak, sayı olarak yetersiz olduğu ve kapasitelerinin yetersiz olduğu görülmüştür.

Uyuşturucu madde bağımlılığı özellikle gençleri tehdit eden toplumsal bir olgudur. Gelişmiş toplumların sosyal ve kültürel olarak her geçen gün çürümesine neden olan bu olgu ülkemizde de artık ciddi bir sorun haline gelmiş bulunmaktadır. Toplumun temel taşıyıcısı olan gençliğin bu sorun ile baş başa bırakılması toplumun geleceğini tehdit eden en temel sorunlardan birisidir. Bu amaçla çok yönlü ve ciddi çalışmaların yapılması gerekmektedir. Gerek devlet organları gerekse de sivil toplum kuruluşları ve aileler bu soruna karşı gerekli duyarlılığı göstermelidir. Uyuşturucu maddelerle mücadelede öncelikli olarak talebin azaltılması yönünde çalışmalar yapılmalıdır. Bu konuda yasal ve cezai tüm önlemler artırılmalı, toplumsal bir duyarlılık sağlanmalıdır. Öncelikli olarak önleme politikaları geliştirilmelidir. Çünkü bağımlılık geliştikten sonra tedavisi oldukça masraflı ve güç olmaktadır. Unutulmamalıdır ki önleme masrafları tedavi masraflarından daha az olacaktır.

Araştırmadan elde edilen bulgu ve sonuçlara dayanarak şu öneriler geliştirilmiştir:

1. Bağımlılık yapan maddeler ile ilgili olarak bilgilendirici mahiyette uzman eğitimciler tarafından hazırlanan afişlerin okul içi ve çevresine asılabilir. Ayrıca bu konuda maddelerin zararları hakkında bilgilendirici mahiyetli broşür dağıtılması sağlanabilir. Yapılacak bu tür çalışmalarda sağlık, eğitim, güvenlik, adliye ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği sağlanabilmelidir.

2. Madde kullanımının kişiyi her türlü suç ortamına itebileceği gerçeğinden hareketle, halen ceza ve tutuk evlerinde yatmakta olan yaşı küçük madde kullanıcılarının, yeniden topluma kazandırılabilmesi amacıyla ciddi eğitim ve rehberlik hizmetleri verilebilir.

3. Gün geçtikçe önemli bir sorun haline gelen madde bağımlılığı ile mücadelede ailelerin bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilebilir.

4. Madde bağımlılığında sorunların çözülebilmesi için sorunun boyutları ve risk altında bulunan kişilerin bilinmesi gereklidir. Bu nedenle toplumun tümüne yönelik epidemiyolojik çalışmalar yapılabilir.

5. Ülkemizde Temel Sağlık Hizmetleri çalışmalarına önem verilebilir. Çünkü madde kullanmaya başlayan kişilerin tedavileri hem çok uzun sürmekte hem de, işgücü ve ekonomik kayıpları beraberinde getirmektedir.

6. Medyanın madde bağımlılığı konusunda özendirici, merak uyandırıcı, gençler üzerinde etki bırakıcı yayınlarına kısıtlama ya da müeyyideler getirilebilir.

7. Konuyla ilgili uzman personel anne, babalara bilgilendirici eğitimler verebilir. Bu personel kadrosunda Milli Eğitim Bakanlığından, Emniyet Genel Müdürlüğünden, Sağlık Bakanlığından, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğünden, Üniversitelerden uzman kişiler olabilir ve gerekli görsel, yazılı, basılı materyaller ile donanımlı olmaları eğitimin etkisini artırabilir.

8. İlköğretimdeki ve lisedeki öğrencilerin, sigara, alkol ve uyuşturucuya başlamada yüksek risk taşıdığı göz önüne alınarak bu grup özel eğitilebilir. Toplumumuzda sigaranın, alkolün ve uyuşturucunun zararlarına yönelik hazırlanan eğitim programlarının ilköğretim okullarından başlayarak tüm topluma yayılması sağlanabilir. Lider özelliğindeki kişilerin ve ebeveynlerin olumlu davranışlarla gençleri sigara, alkol ve uyuşturucudan uzaklaştırmaları önerilebilir.

9. Ergenlik döneminde olan gençlerin aile desteğinden yoksun bırakılmaması, ailelerin çocuklarıyla ilgilenmeleri, birlikte zaman geçirmeleri, arkadaş çevrelerini iyi tanımaları, olumsuz davranışları olan arkadaşlarıyla birlikte olmaması gerektiği, okuldaki öğretmenleriyle iletişim sağlamalarının önemi, ebeveynlere yapılacak eğitim, konferans, seminer gibi programlarla anlatılabilir.

10. Ülkemizde madde bağımlılığı için Sağlık Bakanlığı tarafından açılmış 7 AMATEM bulunmaktadır. Madde bağımlısı olan kişiler için bu merkezlerin ulaşılabilirliği sağlanabilir. Çünkü maddi durumu iyi olmayan kişiler bu merkezlere gidebilmek ya da başvurabilmek için yeterli parasal olanaklara sahip olamayabilirler.

11. Uluslararası işbirliği ile madde kaçakçılığında doğrudan geçiş yolu üzerinde olan ülkemizde kaçakçılığı önlemek ve geçiş yolları üzerindeki denetimlerin artırması için çalışmalar yapılabilir.

12. Madde bağımlılığının tedavisinin uzun sürmesi, iş kaybına yol açması, toplumsal sorunlara neden olması gibi nedenlerle, madde kullanma nedenlerinin iyi bilinmesi ve buna karşılık koruyucu önlemler alınmalıdır. Madde bağımlılığı konusunda ülkelerin uyguladığı programların, çabaların, eğitimlerin, önlemlerin bilinmesi ülkemizde yapılacak çalışmalara yön verecektir.

13. Uyuşturucu ile mücadele edebilmek için çok yönlü tedbirlerin alınması gerekmektedir. Tüm dünya ülkeleri için ciddi bir problem olan uyuşturucu sorunu ile mücadele edebilmek öncelikle toplumdaki her ferдин konu ile ilgili olarak bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu konudaki en büyük görev aileye, okula ve devlete düşmektedir.

14. Uyuşturucu ile mücadelede en büyük görev aileye düşmektedir. İkinci büyük görev okul düzeyinde mücadele yollarıdır. Sorumlu, bilgili, haklarından yararlanmasını bilen çocukların topluma kazandırılabilmesi kaliteli bir temel eğitim olanağının sağlanması koşuluna bağlıdır. Tüm dünya çocuk suçluları ele alındığında, suçlu çocukların en çok suç işleme yaşlarının 14 dolaylarında olduğu düşünülürse, konunun eğitim açısından önemi açıkça görülür (Demirhan, 1999). Unutmayalım ki, uyuşturucu maddeler eninde sonunda gençleri suça itecek davranışlara sebebiyet verir. Bu sebeple uyuşturucu madde bağımlılığının sebepleri net bir şekilde ortaya konulmalı, bağımlılığı kısa vadede azaltıcı, uzun vadede tamamen sona erdirici eğitim programları hazırlanmalı ve uygulamaya konulmalıdır.

15. Madde bağımlıları yasal mevzuat konusunda çekindikleri için tedavi girişiminde bulunamamaktadır. Eğer kişilere başvurduklarında halde tedavi edilecekleri bildirilirse,

bu maddelerden kurtulmak isteyen bağımlı sayısında artış olacaktır. Toplumun temelini oluşturan genç kesimin sağlıklı ve zararlı alışkanlıklar edinmemeleri için sağlık çalışanlarının, öğretmenlerin, ailelerin eşgüdüm içinde olmalıdır (Sağdıç, 2001).

Kaynakça

- Balcı, A. (1995). Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler. Ankara: Ankara
- Booth, M. (1997). Haşhaştan Eroine uyuşturucunun 6000 Yıllık Öyküsü, Çev. Özden ARIKAN.İstanbul: Sabah Yayınları.
- Çelik, M. (2006). Madde Bağımlılığı İle Mücadelede Ortaöğretim Öğretmenlerinin Yeri Ve Önemi. (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Anabilim Dalı, Elazığ.
- Demirhan, H. (1999). Denizli ili, Tavas İlçe Merkezinde Yer Alan Ortaöğretim Öğrencilerinde Sigara, Alkol ve Uçucu Madde Kullanımı. (Yüksek lisans tezi), Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı, Denizli.
- Gilvarry, E. (2000). “Substance Abuse in Young People”, J Child Psychol Psychiatry 41(1): 55-80.
- Güleç C. ve Köroğlu E. (1997), Psikiyatri Temel Kitabı. 15: 299-321. Ankara.
- İçli, T. (1999). Kriminoloji, 3.Baskı. Ankara: Semih Ofset Matbaası.
- Kaçakçılık ve Organize Suçlar Raporu. (2003). Ankara: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Yayınları.
- Karadağ, E. (1981). Ortaöğretim okullarındaki öğrencilerin madde bağımlılığı konusunda bilgi, tutum, davranış düzeyinin değerlendirilmesi Yeditepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, <http://www.alopsikolog.net/pdf/p01.pdf> (Haziran 2011).
- Köknel, Ö. (1998). Bağımlılık-Alkol ve Madde Bağımlılığı, İstanbul: Altın Kitap Yayınevi.
- Kulaksızoğlu, A. (1999). Ergenlik Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Ögel, K. Tamar, D. Çakmak, D. (1998). “Madde kullanımı sorununda Türkiye'nin yerine bir bakış”, Türk Psikiyatri Dergisi, 9(4):301-307.
- Rakel R. E. (1995). Textbook Of Family, Sth Ed. International Edition, W.B. Saunders Company, 1995, 1959-1962.
- Sağdıç, A. (2001). Köy Hizmetleri Anadolu Lisesi'nde Madde Bağımlılığı konusunda Bilgi, Tutum ve Davranış Düzeyinin Ölçülmesi, (Bitirme Tezi), Marmara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi, İstanbul.
- Songar, A. (1974). Haşhaş Meselesi ve Türkiye, İstanbul: Hareket Yayınları.

- Söylemezoglu, T. (1997). Türkiye’de Uyuşturucu Sorununun Günümüzdeki Durumu, 2. Ulusal Toksikoloji Kongresi 3-6 Nisan, Antalya
- Şahin M. (2007). Madde Bağımlılığı Konusunda Türkiye’de Yapılmış Olan Lisansüstü Tezler Üzerine Bir Değerlendirme Sağlık Eğitimi Anabilim Dalı. Ankara.
- Taşçı, E. Atan, Ş.Ü. Durmaz, N. (2005), Status of Substance Abuse in Girls Trade High School Students; 6: 122-128 Bağımlılık Dergisi, Cilt: 6, Sayı:3,s:122-128 /Journal of Dependence, 2005, Vol: 6, N.: 3, pp.122-128 / www.bagimlilik.net